

DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2025-55-6>

УДК [338.4:639.1](477)

Прус Ю. О., к.е.н., доцент

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

yurii.prus@tsatu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-5004-8796

Яворська Т. І., д.е.н., професор

Таврійський державний агротехнологічний університет

імені Дмитра Моторного

tetiana.yavorska@tsatu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-5878-6251

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МИСЛИВСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено рівень економічної ефективності діяльності мисливських господарств України та аспекти його формування на сучасному етапі. Проведено аналіз натуральних та вартісних показників економічної ефективності діяльності мисливських господарств, таких як питома вага добутих мисливських тварин, кількість добутих мисливських тварин та вихід валової продукції на одиницю площі, продуктивність праці, окупність витрат, рівень витрат на охорону, відтворення та облік диких тварин, упорядкування мисливських угідь, чисельність поголів'я мисливських тварин у розплідниках і діловий вихід молодняка на одиницю площі. Встановлені відмінності у рівнях показників економічної ефективності мисливських господарств в залежності від природно-кліматичних умов. Обґрунтовано необхідність зміни структури мисливських угідь та підвищення щільності мисливських тварин.

Ключові слова: аналіз, економічна ефективність, мисливські господарства, добути мисливські тварини, вихід продукції, окупність витрат.

JEL code classification: D61, L11, O13

Постановка проблеми. Основними завданнями мисливського господарства як сфери суспільного виробництва є охорона, регулювання чисельності диких тварин, використання та відтворення мисливських тварин та надання послуг мисливцям щодо здійснення полювання. Сучасні негативні тенденції ресурсного забезпечення мисливських господарств України актуалізують пошук шляхів підвищення ефективності їх функціонування. Підвищення економічної ефективності діяльності мисливських господарств залежить, перш за все, від обґрунтування раціональних параметрів їх функціонування та розвитку, запровадження сучасних біотехнологій, поліпшення рівня використання трудового потенціалу тощо. Все це зумовлює необхідність застосування адекватної оцінки економічної ефективності діяльності підприємств мисливської галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми економічної ефективності діяльності мисливської галузі присвячено праці багатьох вітчизняних та іноземних дослідників, зокрема: Г.М. Завадських [2; 3], Ю.В. Муравйова [4], І.В. Свиноуса [7; 10], О.О. Соболевської [8; 11; 12; 17] Н.В. Трусової [9; 10], Т.І. Яворської [11; 12; 17], В.Р. Charagain [14] та інших. Разом з тим слід зазначити, що питання прибутковості галузі залишаються актуальними для України і потребують подальших наукових досліджень, особливо в нинішніх кризових умовах. Окрему увагу необхідно приділити вивченню рівня економічної ефективності діяльності мисливських господарств та її тенденцій розвитку в регіональному розрізі.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз рівня економічної ефективності мисливських господарств України, що дасть змогу виявити основні тенденції та окреслити можливі шляхи її підвищення.

Виклад основного матеріалу. Вирішення важливої проблеми підвищення ефективності діяльності мисливських господарств лежить в основі розвитку цієї важливої галузі економіки України. Обґрунтування напрямів підвищення ефективності діяльності мисливських господарств є багатостороннім процесом, який має базуватися на методиці аналізу та вимагає наявності необхідних статистичних даних. Показники економічної ефективності визначаються шляхом співвідношення результатів діяльності мисливських господарства та ресурсів, які витрачено (або задіяно) при здійсненні цієї діяльності. Серед цих показників у мисливських господарствах виділяються натуральні та вартісні. До натуральних слід віднести кількість добутих (вилучених) мисливських тварин в розрахунку на одне підприємство, на одиницю площі мисливських угідь, на 1 працівника. Розглянемо вихідний результативний показник – обсяги добування мисливських тварин (табл. 1).

Дані таблиці 1 показують, що протягом досліджуваного періоду кількість добутих мисливських тварин зменшувалася, особливо хутрових звірів та пернатої дичини. Але якщо по копитним тваринам та хутровим звірам зменшення добичі обумовлюється загальним зменшенням кількості цих мисливських тварин, то зменшення добичі пернатих птахів відбувається на фоні зростання їх загальної кількості. У результаті питома вага добутої пернатої дичини зменшилася з 23,5 до 16,1%. Темпи зменшення обсягів добування копитних тварин були повільнішими (6,1%), ніж темпи зменшення їх поголів'я (14,1%), що призвело до зростання питомої ваги добутих копитних тварин з 5,6 до 6,1%. Аналіз свідчить (табл. 2), що протягом 2010–2020 рр. добування кабанів суттєво зменшилося (на 60%), натомість зросло добування козуль та оленя благородного (на 73,2% та 33,3% відповідно), проте питома вага вказаних добутих тварин змінилася не суттєво.

Аналізуючи добування хутрових тварин, слід відмітити порівняно більше скорочення по зайцям (на 18,9%) та вовкам (на 39,9%). Оскільки кількість зайців скоротилася на 19,5%, то питома вага їх добування майже не змінилася. Натомість, обсяги добування вовків зменшилися більш суттєво, ніж їх кількість, що і призвело до зменшення питомої ваги добутих вовків з 53,8 до 38,1%. Зауважимо, що частка зайців у всіх хутрових тваринах становить 70–75%, тому зміни в їх добуванні відображаються на показниках добування всієї групи хутрових (див. табл. 1).

Серед загальної кількості пернатої дичини майже 50% складають перепілки, качки та лиски. Обсяги добування перепілок зменшилися найбільш суттєво – на 20,3%, що разом зі збільшенням їх поголів'я на 2,9% призвело до зменшення питомої ваги добутих перепілок з 17,7 до 13,7%.

Слід наголосити на важливості обсягів добування мисливських тварин як показника, який є головним чинником формування вартісних показників результатів діяльності мисливських господарств, таких як дохід та прибуток. Вихід добутих мисливських тварин в розрахунку на

Таблиця 1

Кількість добутих (вилучених) мисливських тварин в Україні

У середньому за період		Кількість мисливських тварин, тис. голів			Кількість добутих (вилучених) мисливських тварин, тис. голів			Питома вага добутих (вилучених) мисливських тварин, %		
		копитні тварини	хутрові звірі	перната дичина	копитні тварини	хутрові звірі	перната дичина	копитні тварини	хутрові звірі	перната дичина
1991–1995		255,6	2363,4	9098,1	14,3	349,8	2138,3	5,6	14,8	23,5
1996–2000		195,5	2477,2	9812,7	5,0	367,8	2055,5	2,5	14,8	20,9
2001–2005		184,9	2388,2	9288,5	5,6	344,4	1926,3	3,0	14,4	20,7
2006–2010		218,9	2257,7	10045,7	10,4	308,4	2053,1	4,7	13,7	20,4
2011–2015		237,4	1931,4	10048,8	14,3	242,8	1729,3	6,0	12,6	17,2
2016–2020		219,7	1711,1	10251,0	13,5	214,0	1650,4	6,1	12,5	16,1
Відхилення 2016–2020 від 1991–1995	+/-	-35,9	-652,3	1152,9	-0,9	-135,8	-487,9	0,5	-2,3	-7,4
	%	-14,0	-27,6	12,7	-6,1	-38,8	-22,8	x	x	x

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Таблиця 2

**Кількість добутих (вилучених) мисливських тварин
в мисливських господарствах України**

У середньому за період		Кількість мисливських тварин, тис. голів			Кількість добутих (вилучених) мисливських тварин, тис. голів			Питома вага добутих (вилучених) мисливських тварин,%		
Копитні тварини										
Роки		кабан	козуля	олень благородний	кабан	козуля	олень благородний	кабан	козуля	олень благородний
2010–2013		63,2	148,5	15,3	6,5	5,6	0,3	10,3	3,8	2,0
2014–2017		49,7	151,8	12,4	7,2	7,2	0,3	14,5	4,7	2,4
2018–2020		29,4	164,4	13,1	2,6	9,7	0,4	8,8	5,9	3,0
Відхилення 2018–2020 від 2010–2013	+/-	-33,8	15,9	-2,2	-3,9	4,1	0,1	-1,5	2,1	1,0
	%	-53,5	10,7	-14,4	-60,0	73,2	33,3	x	x	x
Хутрові звірі										
Роки		засць-русак	вовк	єнотовидний собака	засць-русак	вовк	єнотовидний собака	засць-русак	вовк	єнотовидний собака
2010–2013		1538,1	2,6	11,2	191,4	1,4	3,3	12,4	53,8	29,5
2014–2017		1235,4	2,1	10,9	145,4	1,0	3,4	11,8	47,6	31,2
2018–2020		1238,0	2,1	10,8	155,2	0,8	2,9	12,5	38,1	26,8
Відхилення 2018–2020 від 2010–2013	+/-	-300,1	-0,5	-0,4	-36,2	-0,6	-0,4	0,1	-15,7	-2,7
	%	-19,5	-20,7	-3,3	-18,9	-39,9	-13,1	x	x	x
Перната дичина										
Роки		перепілки	качки	лиски	перепілки	качки	лиски	перепілки	качки	лиски
2010–2013		1352,7	2738,4	1799,9	239,3	576,1	390,4	17,7	21,0	21,7
2014–2017		1205,1	2516,3	1561,3	174,9	478,8	328,6	14,5	19,0	21,0
2018–2020		1391,9	2642,9	1565,9	190,7	515,0	333,2	13,7	19,5	21,3
Відхилення 2018–2020 від 2010–2013	+/-	39,3	-95,6	-234,0	-48,6	-61,1	-57,2	-4,0	-1,5	-0,4
	%	2,9	-3,5	-13,0	-20,3	-10,6	-14,7	x	x	x

Джерело: розроблено автором на основі [1]

мисливські угіддя є важливим натуральним показником економічної ефективності діяльності мисливських господарств. Динаміка цього показника відображена на рис. 1.

Таким чином, протягом тривалого періоду кількість та питома вага добутих копитних тварин поступово зростала, причому, як відмічалось вище, за рахунок козуль та оленя благородного. В той же час кількість та питома вага добутих хутрових звірів зменшувалася, перш за все, за рахунок зайців. По пернатій дичині спостерігалось порівняно суттєвіше зменшення питомої ваги добування за рахунок всіх основних її видів (перепілки, качки, лиски). При цьому добування пернатої дичини на 1 тис. га мисливських угідь коливалось без чіткої довготривалої тенденції, знаходячись в межах на 40–45 голів.

Аналіз питомих показників добування мисливських тварин (табл. 3) показує стійкі відмінності в кількості добутих (вилучених) мисливських тварин по природно-кліматичним зонам України. Найбільше копитних тварин на 10 тис. га добувається в Поліссі, в Лісостепу на 13–26% менше, і зовсім мало в Степу – на 83–90% менше від рівня Полісся.

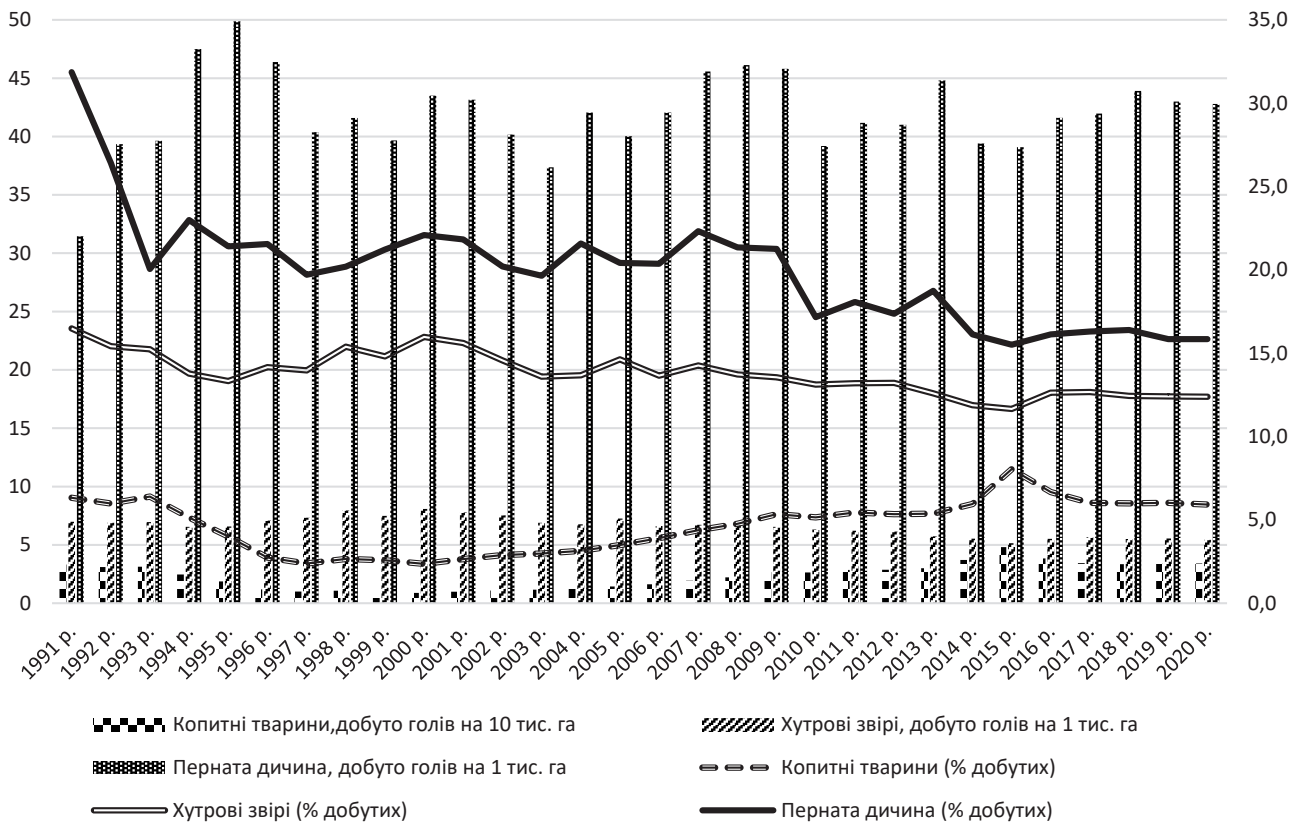

Рис. 1 Динаміка питомих показників добування мисливських тварин в Україні
Джерело: побудовано автором на основі [1]

Таблиця 3

**Питомі показники добування мисливських тварин
 в природно-кліматичних зонах України**

Природно-кліматичні зони	Кількість добутих (вилучених) мисливських тварин			Питома вага добутих (вилучених) мисливських тварин		
	2010–2013	2014–2017	Відхилення	2010–2013	2014–2017	Відхилення
Копитні тварини						
	голів на 10 тис. га	%	%	%	+/-	
Полісся	4,60	6,66	44,7	4,9	6,6	1,8
Лісостеп	4,01	4,93	22,9	7,3	8,6	1,2
Степ	0,77	0,66	-13,3	3,3	2,8	-0,4
Степ*	0,63	0,72	13,3	3,0	3,2	0,2
Хутрові звірі						
	голів на 1 тис. га	%	%	%	+/-	
Полісся	4,64	4,55	-1,8	11,3	11,2	-0,1
Лісостеп	5,21	4,78	-8,3	11,6	11,1	-0,5
Степ	7,77	6,86	-11,7	14,9	13,8	-1,1
Степ*	7,29	7,72	5,8	14,5	16,0	1,5
Перната дичина						
	голів на 1 тис. га	%	%	%	+/-	
Полісся	28,43	28,33	-0,4	14,8	12,6	-2,1
Лісостеп	35,85	39,24	9,5	14,8	16,2	1,4
Степ	54,54	52,50	-3,7	21,6	18,3	-3,3
Степ*	54,10	60,91	12,6	19,4	20,3	0,9

* Примітка: без АР Крим, Донецької та Луганської областей

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Динаміка добування копитних тварин на 10 тис. га мисливських угідь відповідна – зростання 44,7% було в Поліссі, на 22,9% – в Лісостепу та на 13,3% – в Степу без врахування ТОТ.

Загалом зменшення територій мисливських господарств внаслідок окупації досить відчутно вплинуло на середню ефективність їх діяльності в Степу. В цій природно-кліматичній зоні по всіх групах мисливських тварин спостерігається зменшення добутих тварин в розрахунку на одиницю площі. При чому по копитним зменшення добування відбувається на фоні його зростання в Лісостепу та Поліссі, а по хутровим та пернатим – зменшення добування в Степу є суттєвішим, ніж в його зменшення в Лісостепу та Поліссі. Це ж саме стосується і питомої ваги добутих тварин.

Порівняння аналізованих показників в 2010–2013 рр. в Степу з врахуванням та без врахування ТОТ свідчить, що на ТОТ залишилися господарства з порівняно більшою ефективністю господарювання. Втрата цих господарств призвела як до втрати поточних обсягів добутих мисливських тварин, так і до зменшення продуктивності галузі на майбутнє.

Але слід відмітити, що у господарств, які знаходяться на підконтрольній Україні території кількість добутих тварин постійно зростала – дещо в меншій мірі по копитним, але по хутровим та пернатим – навіть перевищувала темпи по іншим зонам. Слід відмітити, що порівняно з іншими природно-кліматичними зонами Степ має більшу продуктивність добування хутрових звірів та пернатої дичини, причому як і з врахуванням, так і без врахування ТОТ.

Таким чином, в Україні показник натуральної ефективності діяльності мисливських господарств – добування мисливських тварин на одиницю площі – має стійку диференціацію за природно-кліматичними зонами, що безумовно відображається на вартісних показниках ефективності діяльності мисливських господарств. Аналіз цих показників у цілому по Україні показує, що продуктивність праці та вихід продукції на одиницю площі мисливських угідь зросли більше, ніж в 2 рази (рис. 2).

Надходження від ведення мисливського господарства – це кошти, що надходять від продажу мисливських карток, продукції полювання (м'ясо, трофеї), надання послуг егерською службою, та інших надходжень у сфері мисливства. Ці кошти використовуються для охорони та відтворення державного мисливського фонду, а також на оплату витрат, пов'язаних з веденням мисливського господарства.

Сума надходжень від ведення мисливського господарства протягом аналізованого періоду зросла в 2,1 рази (див. рис. 2), проте не перевищувала суми витрат. Крім того, темпи зростання витрат на ведення мисливського господарства були вищими (2,4 рази) порівняно з темпами надходжень, що призвело до поступово зниження окупності витрат, що свідчить про низьку окупність мисливської галузі.

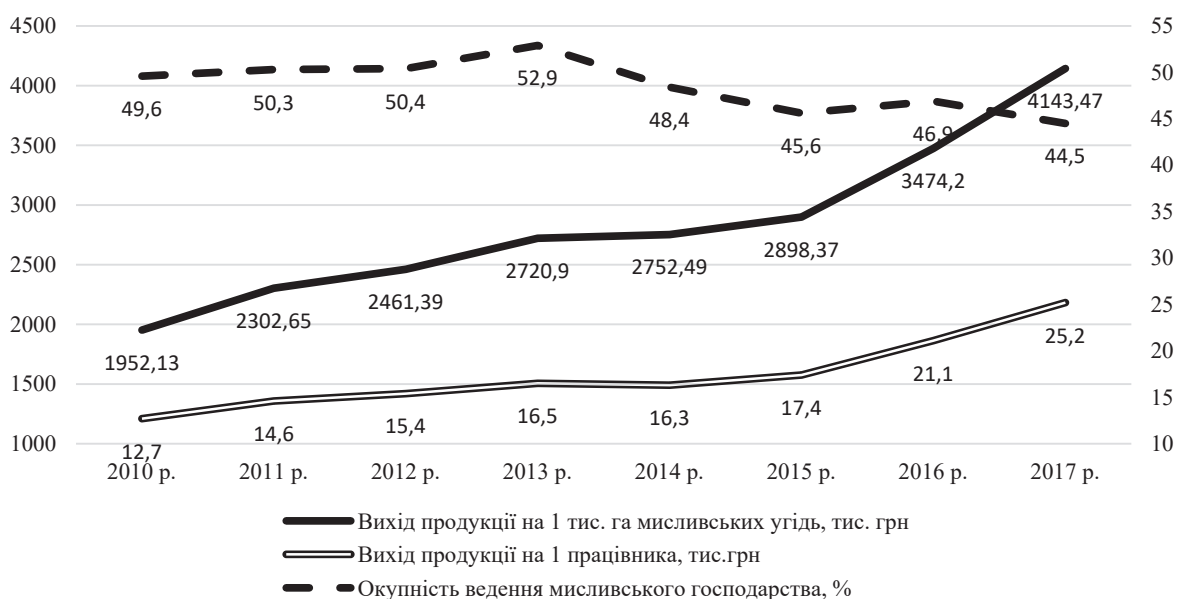

Рис. 2. Динаміка вартісних показників ефективності діяльності мисливських господарств в Україні

Джерело: побудовано автором на основі [1]

В розрізі природно-кліматичних зон між вартісними показниками ефективності мисливської діяльності, як і між натуральними показниками (див. табл. 4), загалом спостерігаються стійкі відмінності.

Отже, в 2010–2013 рр. найменший вихід валової продукції на 1 тис. га мисливських угідь та найменша продуктивність праці спостерігалися в Поліссі, а найбільші – в Лісостепу. Однак протягом 2014–2017 рр. вихід продукції в Поліссі зріс на 81,4%, тоді як у Степу відбулося зменшення на 8,8%. У результаті мисливські угіддя Степу стали найменш продуктивними серед природно-кліматичних зон.

Структура мисливських угідь та склад мисливських тварин в природно-кліматичних зонах України обумовлюють кількість штатних працівників мисливських господарств. Так, в Поліссі кількість єгерів в розрахунку на 1 тис. га більше, ніж в Степу, в 1,5 рази, а знавців – в 3 рази. Тому продуктивність праці в Степу порівняно вища, ніж в Поліссі, не дивлячись на її зростання на 67,8%.

Також дані таблиці 4 показують, що в Степу окупність витрат є найвищою, не дивлячись на менший вихід валової продукції порівняно з Поліссям чи Лісостепом. Очевидно, що фактором більш високої окупності є менші витрати на ведення мисливського господарства на одиницю площі (табл. 4). Так, в Поліссі загальні витрати на ведення мисливського господарства на 1000 га вищі ніж в Степу, в 1,5–2,8 рази. Витрати ж на охорону, відтворення та облік диких тварин, упорядкування мисливських угідь, які безпосередньо формують продуктивність праці та вихід валової продукції, в Поліссі вищі, ніж в Степу, в 1,9–2,8 рази.

Аналіз показує, що питома вага витрат на упорядкування мисливських угідь, облік диких тварин, охорону диких тварин і боротьбу з бракон'єрством та біотехнічні заходи по збереженню і відтворенню диких тварин по природно-кліматичним зонам відрізняються несуттєво. Тому різниця у рівнях витрат (див. табл. 5) переважно обумовлюється структурою мисливських угідь та складом мисливських тварин. Очевидно, що діяльність мисливських господарств, пов'язана з переважно копитними тваринами, буде більш витратною, ніж діяльність, пов'язана з пернатою дичиною. Тому при незмінності структури мисливських угідь та складу мисливських тварин співвідношення витрат на одиницю площі в розрізі природно-кліматичних зон залишатиметься стійким. А разом зі стійкою структурою виходу продукції це буде формувати стійкі по динаміці та співвідношенні показники окупності в розрізі природно-кліматичних зон.

Таблиця 4

**Динаміка вартісних показників ефективності діяльності
мисливських господарств в Україні**

Природно-кліматичні зони	2010–2013	2014–2017	Відхилення	
			+/-	%
Вихід продукції на 1 тис. га мисливських угідь, грн				
Полісся	1940,99	3520,12	1579,13	81,4
Лісостеп	2911,62	4553,23	1641,61	56,4
Степ	2249,20	2052,28	-196,92	-8,8
Степ(без АР Крим, Донецької та Луганської областей)	1728,62	2315,85	587,23	34,0
Вихід продукції на 1 працівника, тис. грн				
Полісся	10,0	16,8	6,8	67,8
Лісостеп	18,2	26,1	7,9	43,3
Степ	16,6	17,1	0,5	3,1
Степ (без АР Крим, Донецької та Луганської областей)	14,0	18,4	4,4	31,6
Окупність ведення мисливського господарства,%				
Полісся	36,5	36,6	0,1	х
Лісостеп	52,0	51,8	-0,2	х
Степ	64,4	58,3	-6,1	х
Степ(без АР Крим, Донецької та Луганської областей)	59,5	62,1	2,6	х

Джерело: розроблено автором на основі [1]

Таблиця 5

Динаміка інтенсивності діяльності мисливських господарств в Україні

Природно-кліматичні зони	2010–2013	2014–2017	Відхилення	
			+/-	%
Загальні витрати на ведення мисливського господарства на 1 тис. га, грн				
Полісся	5309,83	9700,50	4390,67	82,7
Лісостеп	5568,81	8839,61	3270,80	58,7
Степ	3492,72	3522,13	29,41	0,8
Степ(без АР Крим, Донецької та Луганської областей)	2905,90	3725,06	819,16	28,2
Витрати на охорону, відтворення та облік диких тварин, упорядкування мисливських угідь на 1 тис. га, грн				
Полісся	2042,12	3767,25	1725,13	84,5
Лісостеп	2338,47	3950,00	1611,53	68,9
Степ	1088,70	1364,28	275,58	25,3
Степ(без АР Крим, Донецької та Луганської областей)	1061,10	1463,97	402,87	38,0

Джерело: розроблено автором на основі [1]

В таких умовах зміни в окупності, як основного результативного показника ефективності діяльності мисливських господарств, буде залежати від зміни структури мисливських угідь, складу мисливських тварин та складу і, відповідно, рівня витрат.

Зміна складу мисливських тварин буде впливати на вихід продукції і може відбуватися екстенсивним шляхом (за рахунок зміни структури мисливських угідь) та інтенсивним шляхом (за рахунок збільшення щільності мисливських тварин) .

Зміна структури мисливських угідь – складний процес, що потребує узгодження з державними органами, наукового обґрунтування та дотримання законодавчих вимог. Ключові етапи цього процесу, на нашу думку, наступні:

1. Оцінки поточного стану угідь:

- проведення інвентаризації мисливських угідь;
- аналіз популяцій мисливських тварин, кормової бази, доступності води, антропогенного впливу;
- визначення проблемних ділянок (наприклад: деградовані, неперспективні, непродуктивні, в т.ч. унаслідок бойових дій).

2. Розробка проекту змін структури:

- залучення фахівців з екології, біології, землевпорядкування;
- трансформація ділянок;
- пропозиції щодо передачі, вилучення або приєднання земель;
- зміни у веденні мисливського господарства.

3. Отримання дозволів та погоджень (управління лісового та мисливського господарства, Держлісагентство, екологічна інспекція, Держгеокадастр, громадські слухання).

4. Оновлення документів (проект організації та розвитку мисливського господарства, картографічні матеріали, ліміти добування, плани біотехнічних заходів тощо).

5. Практичне впровадження (насадження, меліорація, створення нових укриттів, годівниць, водопоїв тощо, моніторинг результатів і подальше коригування стратегії).

Збільшення щільності мисливських тварин в мисливських угіддях потребує комплексного підходу, який охоплює біотехнічні, організаційні та природоохоронні заходи:

1) Поліпшення кормової бази

- посіви кормових культур;
- закладення кормових полів, годівниць (особливо взимку);
- підживлення природних біотопів (луки, чагарники);
- влаштування солонців (із сіллю, мінералами, фосфатами).

2) Поліпшення середовища існування

- збереження та створення укриттів (чагарникових смуг, очерету);

- відновлення природних та створення штучних водопоїв;
- обмеження вирубки лісу, меліорацій та випалювання сухостою.

3) Регуляція антропогенного тиску

- посилення охорони угідь від браконьєрства;
- організація режиму тиші в період розмноження;
- припинення воєнних дій;
- регулювання чисельності хижаків.

4) Відтворення і розселення:

- випуск вирощених у розплідниках особин у дику природу;
- зв'язування із сусідніми популяціями через екологічні коридори.

5) Моніторинг і контроль:

- щорічний облік (сліди, маршрутне спостереження, фотопастки);
- ведення паспорта угідь з динамікою чисельності;
- мисливське планування (ліміти, сезонність, чергування зон відстрілу/відновлення).

Аналіз обсягів розведення мисливських тварин у розплідниках показує (табл. 6), що чисельність основного поголів'я пернатої дичини (фазанів і качок) та виходу її ділового молодняка скоротилися по всім природно-кліматичним зонам.

Позитивним є зростання чисельності основного поголів'я копитних тварин у розплідниках в Лісостепу та на Поліссі (олені, лані, муфлони, кабани, козулі), що дозволило при зменшенні виходу ділового молодняка на 1 голову основного стада збільшити його вихід на одиницю площі. Проте зрозуміло, що зростання кількості копитних мисливських тварин на 1–2 особини в розрахунку на 100 тис. га не є суттєвим чинником зростання ефективності діяльності мисливських господарств.

Слід враховувати, що з 2022 року всіма обласними військовими адміністраціями введена тимчасова заборона на полювання, яка буде діяти до до завершення воєнного стану. Проте заборона полювання призводить до негативних наслідків – руйнування мисливської галузі,

Таблиця 6

Динаміка розведення мисливських тварин у розплідниках мисливських господарств в Україні

Природно-кліматичні зони	2010–2013	2014–2017	Відхилення	
			+/-	%
Чисельність основного поголів'я копитних тварин у розплідниках на 100 тис га, гол.				
Полісся	5,8	8,9	3,1	53,0
Лісостеп	4,9	9,8	4,9	100,3
Степ	4,1	3,2	-0,8	-20,7
Степ (без АР Крим, Донецької та Луганської областей)	1,8	2,4	0,6	31,8
Чисельність основного поголів'я пернатої дичини у розплідниках на 100 тис. га, гол				
Полісся	6,4	5,7	-0,8	-12,0
Лісостеп	259,5	164,5	-95,1	-36,6
Степ	27,0	20,5	-6,5	-24,2
Степ (без АР Крим, Донецької та Луганської областей)	20,6	22,6	2,0	9,7
Діловий вихід молодняка копитних тварин у розплідниках на 100 тис. га, гол				
Полісся	2,0	2,6	0,6	29,6
Лісостеп	3,2	5,1	1,9	57,7
Степ	1,8	1,6	-0,2	-10,3
Степ (без АР Крим, Донецької та Луганської областей)	1,7	1,8	0,1	6,5
Діловий вихід молодняка пернатої дичина у розплідниках на 100 тис. га, гол.				
Полісся	20,8	12,4	-8,4	-40,5
Лісостеп	151,9	102,4	-49,5	-32,6
Степ	87,0	36,2	-50,8	-58,4
Степ (без АР Крим, Донецької та Луганської областей)	19,0	16,8	-2,2	-11,4

Джерело: розроблено автором на основі [1]

зубожіння мисливських господарств, занепаду єгерської служби, зростання чисельності хижаків та спалаху сказу.

Тому у зв'язку із необхідністю регулювання поголів'я Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України на мисливський сезон 2024–2025 рр. затвердило ліміти на використання мисливських тварин. Зокрема у країні дозволено полювання на 1088 особин оленя європейського та 766 – оленя плямистого. Серед інших тварин: лань – 88; козуля – 15765; кабан – 8883; муфлон – 19; білка – 10; бобер – 494; борсук – 195; куниця лісова – 451; ондатра – 10 [17]. Ці показники перевищують їх середнє значення 2010–2020 рр. (див. табл. 2), що сприятиме підтримці економіки мисливських господарств шляхом отримання надходжень коштів для утримання єгерської служби, забезпечення охорони мисливських угідь та підгодовлі тварин, а також дозволить врегулювати складну епізоотичну ситуацію в країні.

Але ліміти затверджено не по всіх областях – для Донецької, Луганської, Дніпропетровської, Херсонської, Запорізької, Полтавської та Одеської заборона на полювання не скасовується. Це означає, що діяльність мисливських господарств Степу фактично призупинена.

Висновки. Мисливська галузь України залишається збитковою. За аналізований період окупність галузі становила в середньому 48,6%. Надходження від ведення мисливського господарства щороку зростали, проте темпи їх зростання були меншими від темпів зростання витрат. Загальні витрати на ведення мисливського господарства у 2004–2017 рр. порівняно з 2010–2013 рр. зросли на 55,1%. Питома вага витрат на охорону, відтворення, облік диких тварин та впорядкування мисливських угідь у загальних витратах на ведення мисливського господарства залишається майже незмінною в цілому в країні та по природно-кліматичним зонам і становить, в середньому, 39,4%. Така ситуація є негативною, тому що свідчить про низький рівень фінансування розвитку мисливської галузі.

Головним джерелом надходження доходів мисливських господарств є кошти від добування мисливських тварин. Їх обсяги добування на 1 тис. га та питома вага добування протягом тривалого часу скорочувалися, лише по копитним тваринам в останні роки відбулося незначне зростання. Спостерігаються стійкі відмінності в показниках добування мисливських тварин в природно-кліматичних зонах України, що безумовно відображається на вартісних показниках ефективності діяльності мисливських господарств. У 2010–2013 рр. найменший вихід валової продукції на 1 тис. га мисливських угідь та найменша продуктивність праці спостерігалися в Поліссі, а найбільші – в Лісостепу. Однак протягом 2014–2017 рр. вихід продукції в Поліссі зріс на 81,4%, що пов'язано зі зростанням добування копитних тварин на 44,7%. Тоді як у Степу відбулося зменшення виходу валової продукції на 8,8% і в результаті мисливські угіддя Степу стали найменш продуктивними серед природно-кліматичних зон.

Для підвищення рівня окупності як основного результативного показника ефективності діяльності мисливських господарств, перш за все, необхідно збільшувати вихід валової продукції. В свою чергу він буде залежати від зміни структури мисливських угідь, складу мисливських тварин та зміни складу і рівня витрат. Рівень інтенсивності господарювання зріс, особливо в Поліссі, але це підвищення має забезпечувати випереджаюче зростання виходу валової продукції.

Зміна складу мисливських тварин буде впливати на вихід продукції і може відбуватися екстенсивним шляхом (за рахунок зміни структури мисливських угідь) та інтенсивним шляхом (за рахунок збільшення щільності мисливських тварин). Обидва шляхи вимагають проведення низки організаційно-економічних та юридичних заходів, зокрема підвищення рівня розведення мисливських тварин у розплідниках, адже щорічне їх зростання 1–2 особини в розрахунку на 100 тис. га, які продукують розплідники вітчизняних мисливських господарств, не є суттєвим чинником підвищення ефективності їх діяльності.

Додатковими шляхами фінансового забезпечення мисливських господарств можуть бути проведення навчання, змагань, оренди, відпочинку тощо. Також важливим є метод вольєрного утримання диких тварин, зокрема копитних, що забезпечує захист тварин від хижаків і бракон'єрів, збільшує поголів'я видів і, як наслідок, доходи та прибуток.

Список використаних джерел:

1. Ведення мисливського господарства: Статистичний бюлетень. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ> (дата звернення: 25.03.2025).
2. Завадських Г. М. Європейський досвід та розвиток мисливського господарства України. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. № 3(49). С. 149–154. DOI: <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2023-49-148-154>
3. Завадських Г. М., Нехай В. В. Теоретико-методичні підходи до аналізу доходів і витрат мисливських господарств України. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2024. № 1(50). С. 26–32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2024-50-3>
4. Муравйов Ю. В. Дослідження витрат і джерел надходжень від ведення мисливського господарства львівської області. *Науковий вісник НЛТУ України*, 2019, т. 29, № 4. DOI: <https://doi.org/10.15421/40290410>
5. Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 15.08.2024 № 1042. Офіційний сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1269-24#Text> (дата звернення: 01.04.2025).
6. Прус Ю. О. Аналіз сучасного стану ресурсів мисливських господарств України. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. № 3(49). С. 155–168. DOI: <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2023-49-155-168>
7. Свиноус І. В., Присяжнюк Н. М., Федорук Ю. В., Федорук Н. М., Горчанок А. А. Теоретичні підходи до оцінювання ефективності діяльності мисливських господарств. *Агросвіт*. 2023. № 23. С. 3–10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2023.23.3>
8. Соболевська О. О. Формування доходів мисливських господарств Запорізької області. *Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького. Серія: Економічні науки*. 2021. Т. 23, № 97. С. 41–47.
9. Трусова Н. В., Присяжнюк Н. М., Федорук Ю. В., Федорук Н. М., Покотило І. А. Методичні підходи до оцінки ефективності мисливських господарств. *Ефективна економіка*. 2023. № 11. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.11>
10. Трусова Н. В., Свиноус І. В., Присяжнюк Н. М., Федорук Н. М., Федорук Ю. В. Формування витрат та доходів мисливського господарства як складової біосистеми України. *Агросвіт*. 2022. № 23. С. 16–23. DOI: <http://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.23.16>
11. Яворська Т., Соболевська О. Стратегічні аспекти беззбиткового розвитку мисливських господарств у повоєнний період. *Економіка АПК*. 2024. С. 18–25. DOI: <https://doi.org/10.31734/economics2024.31.002>
12. Яворська Т. І., Соболевська О. О. Теоретичні аспекти сутності доходів та їх класифікація. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2020. № 2(42). С. 101–107. DOI: <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2020-42-101-107>
13. David P. Anderson, Joe L. Outlaw, Margaret L. Earle, James W. Richardson. Economic Impact of U.S. Deer Breeding and Hunting Operations. *Agricultural & Food Policy Center. Texas A&M University, Research Report*. 2020. Vol. 17(4). 20 c. URL: <https://nadafe.org/wp-content/uploads/sites/33/2023/05/Economic-Impact-of-the-US-Deer-Breeding-and-Hunting-Operations-1.pdf>
14. Binod P. Chapagain, Neelam C. Poudyal. Economic benefit of wildlife reintroduction: A case of elk hunting in Tennessee, USA. *Journal of Environmental Management*. 2020. Vol. 269. P. 110808. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2020.110808>
15. Lyndsie S. Wszolaa, Lutz F. Grubera, Erica F. Stubera, Lindsey N. Messingerb, Christopher J. Chizinskic, Joseph J. Fontainec. Use and expenditures on public access hunting lands. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*. 2020. Vol. 29. P. 100256. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jort.2019.100256>
16. Melville Saayman, Petrus van der Merwe, Andrea Saayman. The economic impact of trophy hunting in the South African wildlife industry. *Global Ecology and Conservation*. 2018. Vol. 16. e00510. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2018.e00510>
17. Yavorska T., Sobolevska O. Ecological and economic aspects of expenditure of hunting farms in Zaporizhzhia region. *Green, Blue & Digital Economy Journal*. 2022. Vol. 3(1). P. 54–59. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5169/2022-1-9>

References:

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Statystychnyi biuleten “Vedennia myslyvskoho hospodarstva”. Ofitsiyni sait. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ> (in Ukrainian)
2. Zavadskykh, H. M. (2023). Yevropeyskyi dosvid ta rozvytok myslyvskoho hospodarstva Ukrainy. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky)*, 3 (49), 149–154. DOI: <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2023-49-148-154> (in Ukrainian)
3. Zavadskykh H. M., Nekhai V. V. (2024). Teoretyko-metodychni pidkhody do analizu dokhodiv i vytrat myslyvskykh hospodarstv Ukrainy. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky)*, 1(50), 26–32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2519-884X-2024-50-3> (in Ukrainian)
4. Muraviov, Yu. V. (2019). Doslidzhennia vytrat i dzherel nadkhodzhen vid vedennia myslyvskoho hospodarstva lvivskoi oblasti. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 29, 4. DOI: <https://doi.org/10.15421/40290410> (in Ukrainian)
5. Nakaz Ministerstva zakhystu dovkillia ta pryrodnykh resursiv Ukrainy vid 15.08.2024 № 1042. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1269-24#Text> (in Ukrainian)

6. Prus Yu. O. (2023). Analiz suchasnoho stanu resursiv myslivskykh hospodarstv Ukrainy. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky)*, 3(49), 155–168. DOI: <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2023-49-155-168> (in Ukrainian)
7. Svyous I. V., Prysiashniuk N. M., Fedoruk Yu. V., Fedoruk N. M., Horchanok A. A. (2023). Teoretychni pidkhody do otsiniuvannya efektyvnosti diialnosti myslivskykh hospodarstv. *Ahrosvit*, 23, 3–10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2023.23.3> (in Ukrainian)
8. Sobolevska O. O. (2021). Formuvannya dokhodiv myslivskykh hospodarstv Zaporizkoi oblasti. *Naukovi visnyk LNUVMB imeni S. Z. Gzhytskoho. Seriya: Ekonomichni nauky*, 23(97), 41–47 (in Ukrainian)
9. Trusova N. V., Prysiashniuk N. M., Fedoruk Yu. V., Fedoruk N. M., Pokotylo I. A. (2023). Metodychni pidkhody do otsinky efektyvnosti myslivskykh hospodarstv. *Efektivna ekonomika*, 11. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.11> (in Ukrainian)
10. Trusova N. V., Svyous I. V., Prysiashniuk N. M., Fedoruk N. M., Fedoruk Yu. V. Formuvannya vytrat ta dokhodiv myslivskoho hospodarstva yak skladovoi biosystemy Ukrainy. *Ahrosvit*, 23, 16–23. DOI: <http://doi.org/10.32702/2306-6792.2022.23.16> (in Ukrainian)
11. Yavorska T., Sobolevska O. (2024). Stratehichni aspekty bezzbytkovoho rozvytku myslivskykh hospodarstv u povoiennyi period. *Ekonomika APK*, 18–25. DOI: <https://doi.org/10.31734/economics2024.31.002> (in Ukrainian)
12. Yavorska T. I., Sobolevska O. O. (2020). Teoretychni aspekty sutnosti dokhodiv ta yikh klasyfikatsiia. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnogo ahrotekhnolohichnoho universytetu imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky)*, 2(42), 101–107. DOI: <https://doi.org/10.31388/2519-884X-2020-42-101-107> (in Ukrainian)
13. David P. Anderson, Joe L. Outlaw, Margaret L. Earle, James W. Richardson. (2017). Economic Impact of U.S. Deer Breeding and Hunting Operations. *Agricultural & Food Policy Center. Texas A&M University, Research Report*, 17(4), 20 p. Available at: <https://nadea.org/wp-content/uploads/sites/33/2023/05/Economic-Impact-of-the-US-Deer-Breeding-and-Hunting-Operations-1.pdf>
14. Binod P. Chapagain, Neelam C. Poudyal. (2020). Economic benefit of wildlife reintroduction: A case of elk hunting in Tennessee, USA. *Journal of Environmental Management*, 269, 110808. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2020.110808>
15. Lyndsie S. Wszolaa, Lutz F. Grubera, Erica F. Stubera, Lindsey N. Messingerb, Christopher J. Chizinskic, Joseph J. Fontainec. (2020). Use and expenditures on public access hunting lands. *Journal of Outdoor Recreation and Tourism*, 29, 100256. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jort.2019.100256>
16. Melville Saayman, Petrus van der Merwe, Andrea Saayman. (2018). The economic impact of trophy hunting in the South African wildlife industry. *Global Ecology and Conservation*, 2016, e00510. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.gecco.2018.e00510>
17. Yavorska T., Sobolevska O. (2022). Ecological and economic aspects of expenditure of hunting farms in Zaporizhzhia region. *Green, Blue & Digital Economy Journal*, 3(1), 54–59. DOI: <https://doi.org/10.30525/2661-5169/2022-1-9>

Prus Yu. O., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
 Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University
yurii.prus@tsatu.edu.ua
 ORCID: 0000-0002-5004-8796

Yavorska T. I., Doctor of Economic Sciences, Professor
 Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University
tetiana.yavorska@tsatu.edu.ua
 ORCID: 0000-0001-5878-6251

ANALYSIS OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF THE ACTIVITIES OF HUNTING FARMS IN UKRAINE

Abstract. Hunting in Ukraine remains unprofitable. During the analyzed period, the industry's payback rate averaged 48.6%. Hunting income grew annually, but the growth rate was lower than the growth rate of costs. This situation is negative, as it indicates a low level of financing for the development of hunting. The main source of income for hunting is funds from the production of game animals. Their production volumes per 1 thousand ha and the specific weight of production have been decreasing for a long time, only ungulates have shown a slight increase in recent years. There are persistent differences in the production indicators of hunting animals in the natural and climatic zones of Ukraine, which are certainly reflected in the cost indicators of the efficiency of hunting farms. In 2010–2013, the lowest gross product yield per 1 thousand ha of hunting grounds and the lowest labor productivity were observed in Polissya, and the highest in the Forest-Steppe. However, from 2014 to 2017, production in Polesie increased by 81.4%, which is associated with an

increase in ungulate output by 44.7%. Meanwhile, the Steppe saw a decrease in gross product production by 8.8%, and as a result, the Steppe hunting grounds became the least productive among the natural and climatic zones. To increase the level of payback, it is necessary to increase the output of gross product, which will depend on changes in the structure of hunting grounds, changes in the composition of hunting animals, and changes in the composition and level of costs. A change in the composition of hunting animals will affect the production volume. This can occur extensively (due to changes in the structure of hunting grounds) and intensively (due to an increase in the density of hunting animals). Both methods require several organizational, economic, and legal measures, particularly an increase in the breeding of hunting animals in nurseries. Additional methods of financial support for hunting farms can be training, competitions, rental, recreation, etc. Keeping wild animals in enclosures is also essential because it protects them from predators and poachers, increasing the species' population and, as a result, income and profit.

Keywords: analysis, economic efficiency, hunting farms, hunted game animals, product yield, cost recovery.